

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

LATVIJAS REPUBLIKAS VĀRDĀ

Rīgā 2001. gada 21. decembrī

Lietā nr. 2001-04-0103

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aivars Endziņš, tiesneši Ilma Čepāne, Romāns Apsītis, Juris Jelāgins, Andrejs Lepse, Ilze Skultāne un Anita Ušacka,

ar tiesas sēdes sekretāri Egiju Freimani,

piedaloties konstitucionālās sūdzības iesniedzējas Jutas Mencenas pārstāvei Jautrītei Briedei

un institūciju, kas izdevušas aktus, kuri tiek apstrīdēti, – Saeimas pārstāvim Saeimas Juridiskā biroja vadītājam Gunāram Kusiņam un Ministru kabineta pārstāvei Tieslietu ministrijas valsts sekretāra vietniecei Solvitai Harbacevičai,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu, Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. un 3. punktu, kā arī uz 17. panta pirmās daļas 11. punktu,

Rīgā 2001. gada 21. novembrī atklātā tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Valsts valodas likuma 19.panta un Ministru kabineta 2000.gada 22.augusta noteikumu nr.295 “Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju” atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116.pantam”.

Satversmes tiesa

k o n s t a t ē j a :

2001.gada 13.jūlijā Juta Mencena (turpmāk – iesniedzēja) vērsās Satversmes tiesā ar konstitucionālo sūdzību sakarā ar to, ka viņai pēc stāšanās laulībā ar Vācijas Federatīvās Republikas pilsoni *Ferdinand Carl Friedrich Mentzen* un vīra uzvārda *Mentzen* pieņemšanas Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē tika izdota pase ar uzvārdu *Mencena*, piezīmēs pases 14.lappusē angļu valodā norādot, ka šā uzvārda oriģinālforma ir *Mentzen*.

Pirms tam, 1999.gada 3.decembrī, iesniedzēja, uzskatīdama, ka viņas latviskotais uzvārds krasi atšķiras no vīra uzvārda un ka tas var radīt papildu problēmas, pierādot personas identitāti, vērsās Rīgas pilsētas Centra rajona tiesā ar sūdzību par amatpersonas nelikumīgu rīcību.

2000.gada 23.martā Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa nosprieda sūdzību noraidīt, jo iesniedzējas pase esot noformēta atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Vācu cilmes uzvārds *Mentzen* pasē atveidots atbilstoši latviešu literārās valodas pareizrakstības normām un saskaņā ar vācu valodas īpašvārdu atveides noteikumiem iespējami tuvu izrunai vācu valodā – *Mencena*. Bez tam tiesa savu viedokli pamatoja ar Latvijas Universitātes Latviešu valodas institūta Valsts valodas konsultāciju dienesta 1999.gada 21.decembra izziņu nr. a-016447 par uzvārda *Mentzen* rakstību latviešu valodā.

2000.gada 12.aprīlī iesniedzēja ar apelācijas sūdzību vērsās Rīgas apgabaltiesā.

2000.gada 24.oktobrī Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģija, atzīstot, ka pirmās instances tiesa savus secinājumus par faktiskajiem lietas apstākļiem un materiālo tiesību normu piemērošanu spriedumā motivējusi atbilstoši likuma prasībām, iesniedzējas sūdzību par Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes amatpersonas prettiesisku rīcību noraidīja.

2000.gada 30.novembrī par apelācijas tiesas spriedumu Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamentam tika iesniegta kasācijas sūdzība.

2001.gada 31.janvārī kasācijas tiesa atzina, ka apelācijas tiesai bijis pamats atzīt, ka iesniedzējas privātā un ģimenes dzīve nav aizskarta. Tā kā kasācijas sūdzība neietverot būtiski jaunus argumentus, uz kuru pamata apelācijas tiesas secinājumus varētu pārvērtēt, kasācijas sūdzība tika noraidīta.

Iesniedzēja pieteikumā lūdz Satversmes tiesu atzīt Valsts valodas likuma 19.pantu (turpmāk – Valodas likums) un Ministru kabineta 2000.gada 22.augusta noteikumus nr.295 “Noteikumi par vārdu un uzvārdu rakstību un identifikāciju” (turpmāk – noteikumi nr.295) par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 96. un 116.pantam.

Iesniedzēja uzskata, ka Valodas likums un noteikumi nr.295, balstoties uz kuriem tika izdarīts ieraksts viņas pasē, aizskar Satversmes 96. un 116.pantā noteiktās indivīda pamattiesības. Satversmes 96.pants nosaka tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, bet, atveidojot iesniedzējas laulībā iegūto uzvārdu latviešu valodā, esot aizskarta viņas privātā dzīve. Iesniedzēja atsaukusies arī uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumiem [*lietās Stjerna v. Finland (1994) un Burghartz v. Switzerland (1994)*], kuros atzīts, ka personas vārds ir privātās dzīves sastāvdaļa.

Pieteikumā uzsvērts, ka uzvārda rakstība, kas neatbilst uzvārda oriģinālformai, ierobežo iesniedzējas privāto dzīvi. Piemēram, Vācijas ierēdņi ierakstu pasēs 14.lappusē neesot ņēmuši vērā, tādēļ ar pierakstīšanos dzīvesvietā esot radušies sarežģījumi.

Pieteikumā norādīts, ka saskaņā ar Satversmes 116.pantu tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var ierobežot tikai gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Iesniedzēja uzskata, ka uzvārda atveidošana latviešu valodā nenasniedz nevienu no minētajiem mērķiem, tāpēc šis privātās dzīves ierobežojums nav leģitīms.

Bez tam pieteikumā minēts, ka ierobežojums ir neproporcionāls, jo iesniedzējas tiesību aizskārums esot lielāks nekā labums, ko valsts no tā gūst.

2001.gada 4.oktobrī prasījums Satversmes tiesai tika papildināts ar lūgumu atzīt par neatbilstošu Satversmes 96. un 116.pantam arī Ministru kabineta 1995.gada 24.oktobra noteikumu nr.310 "Noteikumi par Latvijas pilsoņu pasēm" (turpmāk- noteikumi nr.310) 6.punktu, kurā reglamentēta vārdu un uzvārdu rakstība pasēs.

Saeimas atbildes rakstā apgalvots, ka Valodas likums atbilst Satversmes 96. un 116.pantam.

Saeima norādījusi, ka apstrīdētais likuma pants sastāv no trim daļām. Pirmā daļa atzīstot, ka latviešu valodā pastāv tradīcijas personvārdu atveidošanā, un nosakot, ka personvārdi rakstāmi atbilstoši spēkā esošajām literārās valodas normām. Latviešu valodas tradīciju un literāro normu esamība pati par sevi nevarot būt pretrunā ar Satversmi.

No 19.panta otrās daļas izrietot, ka citas valodas personvārda oriģinālforma var atšķirties no latviešu valodas normām. Tādā gadījumā šie personvārdi rakstāmi atbilstoši spēkā esošajām latviešu valodas normām. Turklāt šī prasība attiecoties tikai uz oficiālajiem personu

apliecinošiem dokumentiem – pasi un dzimšanas apliecību, kas tiek izdotas Latvijā. Tādējādi tiekot panākts, ka personvārdus atveido pēc vienotas sistēmas. Sabiedrības ieinteresētība saglabāt šo sistēmu esot pamatota, jo vienas personas vēlme neattiecināt personvārdu rakstībā pastāvošās normas uz sevi varot radīt pamatu citām personām izvirzīt līdzīgus prasījumus. Tādēļ personvārdu rakstība neesot tikai vienas personas privāta lieta, bet skarot visas sabiedrības intereses.

Turklāt 19.panta otrā daļa piedāvājot minētajos dokumentos “papildus personas vārdam un uzvārdam” ierakstīt personvārda oriģinālformu. Likumā neesot norādes par konkrētu veidu, kādā šis ieraksts veicams.

Lai reglamentētu citu valodu personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, minētā likuma panta trešā daļa deleģējot Ministru kabinetam tiesības izdot attiecīgus noteikumus. Šo deleģējumu pašu par sevi nevarot uzskatīt par tādu, kas būtu pretrunā ar augstāka juridiska spēka tiesību normām.

Saeimas atbildes rakstā teikts, ka Satversmes 116.pants, kā arī Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 8.panta otrā daļa, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, pieļauj privātās dzīves neaizskaramības ierobežojumus. Personvārdu lietošana skarot visas sabiedrības intereses, jo esot nepieciešama vienota personvārdu rakstības un lietojuma sistēma. Sabiedrības interesēs esot arī personvārdu un līdz ar to personu atpazīstamības nodrošināšana.

Saeima uzsver, ka konkrētais ierobežojums ir atzīstams par sociāli nepieciešamu un labums, ko sabiedrība gūst, saglabājot personvārdu atveidē pašreizējo pieeju, ir lielāks nekā personas tiesību ierobežojums.

Ministru kabineta atbildes rakstā norādīts, ka noteikumi nr.295 izdoti saskaņā ar Valodas likumu. Ar šiem noteikumiem esot reglamentēts viens no diviem valodniecībā iespējamiem citvalodu

personvārdu atveides principiem – transkripcija, tas ir, vārdi tiek atveidoti pēc izrunas, nevis pēc rakstības (transliterācija). Valstis personvārdu atveidei izvēloties vienu no šiem principiem.

Atbildes rakstā atzīts, ka abos gadījumos, atveidojot personvārdus, varot rasties grūtības. Konkrētajā gadījumā šīs grūtības vairāk izriet no tā, kurā vietā pasē ierakstīta personvārda oriģinālforma, nevis no atveides principa.

Noteikumos nr.295 esot paredzēta vienīgi kārtība, kādā personas vārds un uzvārds rakstāms un lietojams latviešu valodā, kā arī rakstāms un identificējams dokumentos.

Ministru kabinets atbildes rakstā uzsvēris, ka ar noteikumiem nr.295 personas tiesības tiek ierobežotas, lai aizsargātu demokrātisko valsts iekārtu, kā arī būtiskas citu cilvēku tiesības. Ņemot vērā latviešu valodas kā valsts valodas nostiprinājumu Satversmē, kā arī Latvijas vēsturiskās attīstības īpatnības, jebkurš latviešu valodas lietošanas ierobežojums valsts teritorijā būtu uzskatāms par valsts demokrātiskās iekārtas ierobežojumu. Noteikumi nr.295 esot nepieciešami, lai nodrošinātu Latvijas iedzīvotāju tiesības brīvi lietot latviešu valodu visā Latvijas teritorijā.

Sabiedrības tiesības lietot pareizu, koptu latviešu valodu izrietot no Satversmes 4.panta. Minētā Satversmes norma esot juridiskais pamats latviešu valodas lietošanai Latvijas Republikā izsniegtajos dokumentos.

Ministru kabineta atbildes rakstā norādīts, ka, vērtējot ierobežojumu samērīgumu, būtu jāņem vērā arī tas, kādā veidā un kādā mērā apstrīdētās normas varētu radīt personai grūtības. Tā kā tās paredzot iespēju norādīt pasē ne vien transkribēto personvārda formu, bet arī vārda un uzvārda oriģinālformu, esot panākts nodrošinājums pret iespējamām pārpratumiem. Turklāt atsevišķu ierēdņu nekompetence un personu apliecinoša dokumenta – pases – 14.lappusē izdarītā ieraksta nepamatota

ignorēšana neesot pietiekams arguments, lai konstatētu samērīguma principa pārkāpumu.

Ministru kabinets uzskata, ka noteikumu nr.310 6.punkta regulējums attiecībā uz personas vārda vai uzvārda oriģinālformas ierakstīšanu pasēs ailē “īpašas atzīmes” neesot pretrunā ar Satversmi, jo šāds privātās dzīves aizskārums esot samērīgs ar aizsargātajām sabiedrības un valsts interesēm.

Atbildes rakstā norādīts, ka noteikt personvārda oriģinālformas ieraksta vietu pasēs ailē “īpašas atzīmes” – tā saskaņā ar vispārējo praksi ir Ministru kabineta kompetence, tādējādi Ministru kabinets konkretizējis likumdevēja noteiktās vadlīnijas. Šāda satura normas rašanās iemesls esot saistāms ar Latvijas Republikas Augstākās padomes 1992.gada 3.jūnijā ratificēto Starptautisko konvenciju par civilo aviāciju (turpmāk – Konvencija). Saskaņā ar Konvenciju valsts apņēmoties nodrošināt personas datu standartizāciju pasēs atbilstoši dokumentam “Mašīnlasāmie ceļošanas dokumenti” (turpmāk – Doc 9303), kas satur Starptautiskās civilās aviācijas organizācijas (*International civil aviation organization – ICAO*) izstrādātās prasības attiecībā uz ceļošanas dokumentiem. Minētais dokuments paredzot, ka personvārds pasēs datu lapas vizuālās pārbaudes zonā fiksējams izdevējvalsts rakstībā, bet tas neparedzot oriģinālformas ievietošanu šajā pašā zonā. Tādēļ par vienīgo iespējamo oriģinālformas ieraksta vietu atzīta pasēs aile “īpašas atzīmes”.

Nosakot personas vārda un uzvārda oriģinālformas ieraksta vietu pasē, Ministru kabinets, pirmkārt, esot vēlējis aizsargāt personas tiesības uz tās privāto dzīvi, jo jebkurai amatpersonai jāievēro personas pasēs datus, ieskaitot tos, kas atspoguļoti ailē “īpašas atzīmes”, piemēram, personas laulības reģistrācijas fakta apliecinājumu, personas pieraksta vietu. Otrkārt, nosakot, ka personas vārda un uzvārda oriģinālforma norādāma nevis datu lapā, bet ailē “īpašas atzīmes”, Ministru kabinets

esot ņēmis vērā starptautiskos standartus, tehniskās iespējas un nepieciešamību izvairīties no pārpratumiem.

Atbildes rakstā uzsvērts, ka Latvijas Republika neesot ne materiāli, ne tehniski spējīga visām personām to uzvārda oriģinālformu ierakstīt pasēs datu lapā. Šāda indivīda prasība esot nesamērīga, jo juridisko seku ziņā oriģinālformas norādīšana datu lapā un ailē "īpašas atzīmes" ne ar ko neatšķiroties. Ministru kabinets atzīst, ka vienīgais personas ieguvums no tā, ka tās uzvārda oriģinālforma tiktu norādīta pasēs datu lapā, varētu būt drīzāk emocionāls nekā juridisks.

Bez tam atbildes rakstā norādīts, ka esot izstrādātas un pasūtītas jaunas pilsoņu pasēs, kurās vārda un uzvārda oriģinālforma būšot norādīta 5.lappusē, tas ir, nākamajā pēc datu lapas. Tādējādi tikšot ņemta vērā arī personas emocionālā attieksme pret sava vārda vai uzvārda rakstību un attiecīgā ieraksta izvietojumu.

Lietā tika noteikta **ekspertīze** par citvalodu personvārdu atveidi latviešu valodā. Par ekspertēm lietā tika aicinātas Latvijas Universitātes profesore Ina Druviete un Valsts valodas centra Valsts valodas konsultāciju dienesta vadītāja Melita Stengrevica.

Abas ekspertes atzinušas, ka svešas cilmes īpašvārdi tradicionāli ir tikuši atveidoti iespējami tuvu to izrunai oriģinālvalodā, izmantojot latīniskā latviešu alfabēta burtus atbilstoši attiecīgā laika perioda ortogrāfijas normām. Svešas cilmes personvārdu lietojums to oriģinālformā esot uzskatāms par iejaukšanos latviešu valodas sistēmā.

Savukārt lokāmās galotnes esot latviešu valodas gramatiskās sistēmas pamats, tādēļ latviešu valoda bez tām neesot iedomājama. Galotnes norādot uz dzimti, skaitli un vārda funkciju teikumā. Latviešu valodas sintakse ar bezgalotņu formu lietojumu varot tikt sagrauta un konkrēti teksti padarīti pat nesaprotami.

Ekspertes uzskata, ka pārmaiņu ieviešanai personvārdu rakstībā dokumentos būtu tālejošas sekas visās latviešu valodas lietošanas jomās. Rakstība atbilstoši vārda izrunai latviešu valodā esot iesakņojusies dziļāk nekā citās latīņrakstības valodās.

Bez tam bezgalotņu formu lietošanas jomas paplašināšanās reāli apdraudētu latviešu valodas kvalitāti un līdz ar to latviešu valodas funkcijas Latvijas sabiedrībā. Ekspertes atzīst, ka latviešu valodas sistēmai atbilstošu, tradicionālu un kodificētu normu ievērošana, arī personvārdu rakstības jomā, esot neatņemama valsts valodas statusa sastāvdaļa.

Tiesas sēdē iesniedzējas pārstāve J.Briede prasījumu uzturēja un norādīja, ka pases datu lapā esot fiksēta tikai tā uzvārda forma, kādā tas izrunājams latviešu valodā, un neesot norādes, ka tam varētu būt oriģinālforma. Savukārt pases 14.lappusē ieraksts esot tikai angļu valodā.

Iesniedzējas pārstāve uzsvēra, ka pase ir dokuments, kas apliecina personas identitāti, nevis dokuments, kurā redzama attiecīgā vārda izruna latviešu valodā. Turklāt pasi nelietojot tikai Latvijā, tā esot dokuments, kas nepieciešams ceļošanai.

J.Briede tiesas sēdē atzina, ka personvārdu lietošana skar visas sabiedrības intereses. Taču vienu cilvēku tiesību aizsardzība, atvieglot tiem personvārda izrunu, nonākot pretrunā ar citu cilvēku tiesībām, piemēram, identificēt attiecīgo personu.

Iesniedzējas pārstāve apšaubīja latviešu valodas tradīciju stabilitāti, jo mēdzot būt izņēmuma gadījumi, kad Latvijā tiek lietota personvārdu oriģinālforma, piemēram, ārvalsts pilsonim izsniedzot transportlīdzekļa reģistrācijas apliecību. Bez tam viņa izteica viedokli, ka šādas valodas aizsardzības intereses citur pasaulē esot grūti izskaidrojamas.

Tiesas sēdē Saeimas pārstāvis G.Kusiņš lūdza pieteikumu daļā, kas attiecas uz Valodas likumu, noraidīt.

Papildus Saeimas atbildes rakstā paustajam viņš norādīja, ka Valodas likuma formulējumi “saskaņā ar latviešu valodas tradīcijām” un “atbilstoši spēkā esošajām latviešu valodas normām” esot elastīgi. Tādēļ, mainoties valodas tradīcijām un valodas normām, likums neesot jāgroza.

Runājot par deleģējumu Ministru kabinetam, kas šo jautājumu reglamentē detalizēti, G.Kusiņš uzsvēra, ka tālab, lai nepieļautu patvaļu, valstī esot nepieciešama vienota kārtība, tas ir, konkrēta vienota personvārdu rakstības sistēma. Esot jāņem vērā, ka latviešu valodas tradīcijas un normas var attīstīties. Saglabājot personvārdu atveidē vienotu pieeju, vienotā sistēma garantējot sabiedrības intereses.

Saeimas pārstāvis uzsvēra, ka ieraksts pasē identificē konkrēto cilvēku, taču šis dokuments neapliecina personas piederību ģimenei.

Ministru kabineta pārstāve S.Harbaceviča tiesas sēdē papildus norādīja, ka, vērtējot privātās dzīves ierobežojuma leģitimitāti un samērīgumu, jāņem vērā latviešu valodas kā valsts valodas loma Latvijā. Ierobežojuma mērķis esot valsts valodas ietekmes palielināšana. Valsts valoda esot arī sabiedrības integrācijas līdzeklis. Latvijā valsts valoda esot uzskatāma par demokrātiskas valsts būtisku sastāvdaļu. Tādēļ aplūkojamais privātās dzīves ierobežojums esot leģitīms.

Bez tam, runājot par Doc 9303, S.Harbaceviča norādīja, ka tam esot rekomendējošs raksturs.

Lieciniece Andra Tallija tiesas sēdē paskaidroja, ka arī viņas laulībā iegūtais uzvārds ticis atveidots latviešu valodā. Gada laikā, kopš lieciniece stājusies laulībā, esot bijuši divi gadījumi, kad, saņemot pasta sūtījumus, atveidotā uzvārda dēļ radušies sarežģījumi. Līdz sūtījumi saņemti, esot pagājušas vairākas dienas. Sarežģījumi radušies arī vēlēšanu iecirknī, kur darbiniece esot izrādījusi neizpratni par uzvārda

oriģinālformu, kas angļu valodā norādīta pasēs 14.lappusē. Kaut arī pārpratums esot noskaidrojies, tas tomēr lieciniecei sagādājis nepatīkamus brīžus. Tāpat nepieciešamība pēc papildu izskaidrošanās rodies starptautiskajās lidostās, īpaši Londonā. Šādi pārpratumi lieciniecei izraisot nepatīkamas emocijas. Lieciniece uzvārda atveidošanu uzskata par vēršanos gan pret viņu kā cilvēku, gan pret viņas ģimeni.

Iesniedzējas pārstāves uzaicinātā psiholoģe Baiba Martinsone tiesas sēdē paskaidroja, ka cilvēka vārds esot visciešākajā saistībā ar viņa personības kodolu. Cilvēka identitāte veidojoties iekšēji, un to nevarot uzspiest. Ja sadzīvē tiekot apšaubīts cilvēka vārds, viņam rodies sajūta, ka tiek apšaubīta arī viņa identitāte. B.Martinsone izteica viedokli, ka personas vārdam jābūt fiksētam tādām, kāds tas ir, nevis tādām, lai katrs to spētu izlasīt.

Pieaicinātā persona zemesgrāmatu tiesnese Aija Biezā tiesas sēdē atzina, ka praksē personvārdu atveides noteikumi tiekot piemēroti nekonsekventi. Problēmas rodies tieši ar ārvalstu personu (domāti ārvalstu pilsoņi) vārdu un uzvārdu atveidi.

Pieaicinātā persona Dzimtsarakstu departamenta direktore Ārija Iklāva tiesas sēdē norādīja, ka pēdējo triju gadu laikā 1024 personas ir salaulājušās ar ārvalstniekiem. Atveidojot personvārdus, nopietnas problēmas neesot radušās, jo dzimtsarakstu iestādes vienlīdz respektējot visas pasēs sadaļas.

Pieaicinātā persona Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes Pasu centra vadītājs Andris Krēķis tiesas sēdē norādīja, ka uzvārdu *Mentzen* iesniedzēja ieguvusi pēc Vācijas, nevis Latvijas likuma. Latvija atzīstot ārvalstīs izdotās laulības apliecības. Par *Mencenu* iesniedzēju “esot padarījis” Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes operators, aizpildot kartiņu par datu ievadīšanu Iedzīvotāju reģistrā. Šī uzvārda forma diemžēl nesakrīt ar ierakstu dokumentā, šajā gadījumā laulības apliecībā.

A.Krēķis uzsvēra, ka pasēs tiekot izdotas pēc Iedzīvotāju reģistra datiem. Tas nozīmējot, ka pasēs datu lapā varot nodrukāt tikai to, kas ievadīts Iedzīvotāju reģistrā.

Viņš atzina, ka iesniedzējai varētu rasties problēmas arī ar jauno mašīnlasāmo pilsoņa pasi, jo katrs uzvārda burts tikšot pārcelts uz pasēs datu lapas mašīnlasāmo daļu. Starptautiskās civilās aviācijas organizācijas standarts par mašīnlasāmajām pasēm esot radīts, lai starpvalstu sakarus atvieglotu, nevis sarežģītu. Taču iesniedzējas pasē atveidotais vārds un uzvārds (*“full name”*) mašīnlasāmajā zonā atšķiršoties no viņas vīra uzvārda šajā zonā. A.Krēķis prognozēja, ka personvārda nesakritība iesniedzējas dokumentos (pasē, vīzā, uzturēšanās atļaujā) varētu sagādāt viņai visai nopietnas grūtības Vācijā, un atzina, ka pašreizējā normatīvā bāze attiecībā pret pilsoņiem esot tāda, kas neveicinot viņu tiesību un cieņas saglabāšanu ārzemēs.

Pasu centra vadītājs atzina, ka ierakstu pasēs 14.lappusē Vācijas ierēdņi, iespējams, uztvēruši nevis kā uzvārdu, bet gan kā “stāstu” par to, kādā veidā pasēs datu lapā nonācis tāds vai citāds uzvārds.

Taču viņš arī norādīja, ka Latvijai kā Konvencijas dalībvalstij ir tiesības griezties Starptautiskajā civilās aviācijas organizācijā ar saviem priekšlikumiem par personvārdu rakstību pasēs. Tas, vai pasē rakstīt personvārda oriģinālformu vai latviešu valodā atveidoto formu, esot atstāts tikai pašas dalībvalsts ziņā. Vienlaikus viņš nenoliedza, ka pilsoņu jaunās mašīnlasāmās pasēs datu lapā tehniski esot iespējams ietvert atzīmi par citvalodas personvārda oriģinālformu.

Eksperte I.Druviete tiesas sēdē papildus atzinumā teiktajam uzsvēra, ka pasaulē strauji attīstoties lingvistiskās cilvēktiesības un no to viedokļa esot apstrīdams apgalvojums, ka uzvārds ir privāto tiesību sastāvdaļa. Viņa puda uzskatu, ka uzvārds pastāv nevis personas, bet sabiedrības ērtību labad. Tieši tādēļ noteiktā sabiedrībā uzvārds tiekot

izraudzīts un atveidots pēc sabiedrības likumiem. Arī persona vairāk identificējoties ar savu vārdu nevis uzvārdu, jo uzvārds dzīves laikā varot tikt mainīts pat vairākas reizes. Tāpēc esot jāizvērtē, kas svarīgāks – viena uzvārda īpašnieka psiholoģiskā ievainojamība vai vairāku miljonu tās pašas valodas nesēju valodas izjūta. Nevienam cilvēkam neesot tiesību piespiest sabiedrību lietot vairākuma valodas izjūtai pretdabiskas, piemēram, bezgalotnes formas. Tas neatbilstot demokrātijas pamatprincipiem.

I.Druviete atzina, ka, ņemot vērā situācijas neordinaritāti, Latvijai jārod veids, kā vienlaikus saglabāt latviešu valodas unikalitāti un ievērot arī Eiropai saprotamus principus.

Viņa uzsvēra, ka valodas sistēmā neesot sīkumu. Ja to personu dokumentos, kuras stājušās laulībā ar ārvalstniekiem, būtu ierakstīta jauniegūtā uzvārda oriģinālforma, tad rastos precedents, kas atstātu iespaidu uz citām personvārdu lietošanas jomām, vietvārdiem un pat sugasvārdiem. Ja precedents tikšot pieļauts vienā, divos vai trijos gadījumos, neviens vairs nevarēšot nospraust robežu, pēc kuras šāda prakse vairs nebūtu pieļaujama. Rezultāts būtu valodas sistēmas erozija, kas jūtami kaitētu valodas attīstībai un līdz ar to arī latviešu valodas statusam.

Bez tam I.Druviete atzina, ka šajā gadījumā rūpes par ģimenes identitāti esot nedaudz pārspīlētas, jo nereti vīram un sievai mēdzot būt katram savs uzvārds. Nevis pase, bet laulības apliecība esot tas dokuments, kas pierāda ģimenes vienotību.

Eksperte M.Stengrevica tiesas sēdē pievienojās I.Druvietes paustajam un uzsvēra, ka, ieviešot valodas ietvaros tai neatbilstošas formas, tiekot kaitēts galvenajam un būtiskākajam valodas uzdevumam – kalpot par komunikācijas līdzekli. Viņa arī atzina, ka transkripcijas

problēma pastāv globālā mērogā, jo neesot tāda latīniskā alfabēta, kas aptvertu visās pasaules valodās eksistējošas skaņas.

Satversmes tiesa, izvērtējot apstrīdēto aktu atbilstību Satversmei,

s e c i n ā j a :

1. Satversmes 96.pants nosaka ikviena tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību. Cilvēka vārds atšķir viņu no citiem cilvēkiem. Savukārt uzvārds ir ģimenes vārds, ko pārmanto paaudzes un kas norāda arī uz radnieciskām saitēm. Vārds un uzvārds nodrošina cilvēka kā patstāvīgas sabiedrības daļas eksistenci. No vienas puses, cilvēka vārds un uzvārds visciešākajā veidā saistīts ar cilvēka identitātes izjūtu, tātad arī ar viņa privāto un ģimenes dzīvi. No otras puses, vārdu un uzvārdu lieto ne tikai pats tā īpašnieks. Personas vārdam un uzvārdam sabiedrībā ir arī svarīga sociālā funkcija – tie dod iespēju cilvēku identificēt. Tādēļ sabiedrībai ir svarīgi, lai iegūto vārdu un uzvārdu patvaļīgi negrozītu ne pats indivīds, ne arī valsts institūcijas. Uzvārdu sistēma tika ieviesta tikai sabiedrības ērtību labad. Arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa savos spriedumos ir atzinusi personas vārda saistību ar tās privāto dzīvi, kā arī to, ka vārds ir personas identificēšanas forma, tas nosaka personas saistību ar ģimeni un zināmā mērā skar tiesības veidot attiecības ar citiem [*sk. Stjerna v. Finland (1994), Burghartz v. Switzerland (1994)*].

Tā kā personas vārds un uzvārds ir šīs personas privātās dzīves sastāvdaļa, tie tiek aizsargāti ar Satversmes 96.pantu.

2. Iesniedzēja Vācijā un ar Vācijas pilsoni noslēgtās laulības rezultātā ieguva uzvārdu *Mentzen*. Latvijas valsts, iesniedzējai kā Latvijas pilsoni izsniedzot jaunu pasi, laulībā iegūto uzvārdu atveidoja kā

Mencena. Uzvārds atveidots atbilstoši Valodas likumā noteiktajam, ka “personvārdus atveido saskaņā ar latviešu valodas tradīcijām un raksta atbilstoši spēkā esošajām literārās valodas normām”. Tā kā atveidotā uzvārda rakstība atšķiras no tā oriģinālformas rakstības, iesniedzējas uzvārda rakstība viņas pasē atšķiras no viņas vīra uzvārda rakstības, kā arī no laulības apliecībā norādītā laulāto kopīgā uzvārda rakstības.

Satversmes tiesa piekrīt iesniedzējas apgalvojumam, ka uzvārda atveidošana viņu aizskar. Tas, ka atveidotā iesniedzējas uzvārda rakstība atšķiras no vīra uzvārda rakstības, viņai rada psiholoģisku diskomfortu un sagādā sociāla rakstura neērtības. Sadzīvē rodas sarežģījumi, jo ir nepieciešams sniegt papildu paskaidrojumus par savu saistību ar laulāto. Neskaidrības gan tiek novērstas, taču tas prasa zināmu laiku.

Stāšanās laulībā ir viens no veidiem, kādā persona var iegūt citu uzvārdu. No brīža, kad jauniegūtais uzvārds ierakstīts laulības apliecībā, persona iegūst kā tiesības, tā arī pienākumu lietot šo uzvārdu sevis apzīmēšanai. Viena no vārda un uzvārda pamatfunkcijām sabiedrībā ir garantēt personas identificēšanas iespējas un vārda nesēja saistības noteikšanu ar ģimeni.

Ņemot vērā gan iesniedzējas psiholoģisko attieksmi pret atveidoto uzvārdu, gan arī sadzīviskos sarežģījumus, kas, īpaši ārzemēs, izpaužas tādējādi, ka citām personām ir grūti noteikt viņas saistību ar ģimeni, kā arī ņemot vērā to, ka uzvārda stabilitāte skar ne vien personas privāto dzīvi, bet arī sabiedrības intereses, **noteikums par citvalodas personvārda (uzvārda) atveidi saskaņā ar latviešu valodas tradīcijām un tā rakstību, pamatojoties uz latviešu valodas normām, Latvijas izsniegtajās pasēs ir uzskatāms par privātās dzīves ierobežojumu.**

3. Satversmes 116.pants noteic, ka personas tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību var ierobežot likumā paredzētos gadījumos, lai

aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību.

3.1. Valodas likumā noteiktais, proti, ka “personvārdus atveido saskaņā ar latviešu valodas tradīcijām un raksta atbilstoši spēkā esošajām latviešu valodas normām”, tālāk ir konkretizēts noteikumos nr.295, paredzot, ka “citvalodu cilmes vārdus un uzvārdus latviešu valodā atveido (izsaka ar latviešu valodas skaņām un burtiem) iespējami tuvu to izrunai un saskaņā ar citvalodu īpašvārdu atveides noteikumiem”.

Līdz ar to Latvijas valsts kompetentā institūcija, izsniedzot iesniedzējai pasi ar atveidotu uzvārdu *Mencena*, ir rīkojusies saskaņā ar Valodas likumu un noteikumiem nr.295.

Tādējādi iesniedzējas privātās dzīves ierobežojums ir noteikts ar likumu un konkretizēts ar Ministru kabineta noteikumiem.

3.2. Nepamatots ir iesniedzējas viedoklis, ka uzvārda latviskā atveidošana nesasniedz nevienu no minētajiem leģitīmajiem mērķiem. Personvārdi ir viens no valodas elementiem, un tas, saskaņā ar kādiem noteikumiem tie lietojami, ietekmē visu valodas sistēmu. Lietas materiālos redzams, ka iesniedzēja būtībā apstrīd pašu latviešu valodai raksturīgo citvalodas personvārda atveides principu. Tādēļ, vērtējot, vai privātās dzīves ierobežojumam ir leģitīms mērķis, jāņem vērā latviešu valodas loma Latvijā.

Satversmes 4.pants, nosakot, ka latviešu valoda Latvijas Republikā ir valsts valoda, piešķir tai konstitucionālu statusu. Valsts valodas konstitucionālais statuss pastiprina juridisko pamatojumu latviešu valodas lietošanai Latvijas Republikas izsniegtajos dokumentos. Ņemot vērā faktu, ka Latvijas pilsoņa pase ir oficiāls dokuments, kas ne tikai identificē personu, bet arī apliecina ilgstošu tiesisku saikni starp personu un valsti, personas vārds un uzvārds rakstāms valsts valodā.

Ar Satversmes 4.pantu juridiski nostiprinātas arī Latvijas iedzīvotāju tiesības lietot latviešu valodu gan mutvārdu, gan rakstveida saziņā. Satversmes tiesa piekrīt ekspertes I.Druvietes atzinumam, ka personas uzvārdu lieto ne tikai tā īpašnieks, bet plaša sabiedrība, tādēļ uzvārds reglamentējams tieši sabiedrības un citu cilvēku ērtības labad.

Ņemot vērā vēsturiskās īpatnības, to, ka latviešu skaitliskais sastāvs 20.gadsimta laikā valsts teritorijā ir samazinājies, atsevišķās lielākajās pilsētās, arī Rīgā, pamatnācija joprojām ir minoritāte (*sk. Latvijas statistikas gadagrāmatu 2001. Rīga, CSP, 2001, 41.lpp.*) un latviešu valoda tikai nesen atguvusi valsts valodas statusu, nepieciešamība aizsargāt valsts valodu un nostiprināt tās lietošanu ir cieši saistīta ar Latvijas valsts demokrātisko iekārtu.

Ievērojot latviešu valodas kā valsts valodas nostiprinājumu Satversmē, kā arī to, ka globalizācijas apstākļos Latvija ir vienīgā vieta pasaulē, kur var tikt garantēta latviešu valodas un līdz ar to arī pamatnācijas pastāvēšana un attīstība, latviešu valodas kā valsts valodas lietošanas jomas sašaurinājums valsts teritorijā uzskatāms arī par valsts demokrātiskās iekārtas apdraudējumu.

Arī Lietuvas konstitucionālā tiesa atzinusi, ka valsts valoda saglabā nācijas identitāti, apvieno nāciju, nodrošina nacionālās suverenitātes izpausmi, kā arī valsts nedalāmību [*sk. spriedumu lietā nr. 14/98 "On writing of names and family names in passports of citizens of the Republic of Lithuania" (1999)*].

Līdz ar to iesniedzējas privātā dzīve ir ierobežota, lai aizsargātu citu Latvijas iedzīvotāju tiesības brīvi lietot latviešu valodu visā Latvijas teritorijā un lai aizsargātu demokrātisko valsts iekārtu.

Tādējādi iesniedzējas privātās dzīves ierobežojumam ir leģitīmi mērķi.

4. Lai šajā lietā izvērtētu noteiktā ierobežojuma nepieciešamību, jāpārbauda, vai valsts iejaukšanās iesniedzējas privātajā dzīvē ir samērīga ar leģitīmajiem mērķiem.

4.1. Neiejaukšanās personas privātajā dzīvē ir viena no demokrātiskas sabiedrības pamatvērtībām. Taču arī personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību sabiedrībā ir robežas.

Satversmes tiesai nav šaubu, ka personvārdu rakstībai dokumentos ir tieša ietekme arī uz citām valodas lietošanas jomām, jo tās ir cieši saistītas. Pieļaujot citvalodu personvārdu rakstību dokumentos tikai oriģinālformā, likumsakarīga būtu tālāka to lietošanas jomu paplašināšanās, jo personvārdi tiek lietoti dažādu veidu tekstos. Izolēt citvalodu personvārdu rakstību dokumentos no citām valodas lietojuma jomām nav iespējams. Tas reāli apdraudētu latviešu valodas kvalitāti un līdz ar to latviešu valodas funkcijas Latvijas sabiedrībā.

Lietas materiālos redzams, ka privātās dzīves ierobežojums ne iesniedzējai, ne lieciniecei nav liedzis realizēt citas viņu tiesības, piemēram, šķērsot savas valsts un citu valstu robežas, realizēt vēlēšanu tiesības, saņemt pasta sūtījumus. Tās neērtības, kas indivīdam pasē atveidotā uzvārda dēļ radušās sadzīvē, nevar uzskatīt par pietiekamu pamatu, lai uz viņu neattiecinātu no valsts valodas statusa izrietošos noteikumus.

Satversmes tiesa uzskata, ka latviešu valodas kā vienotas sistēmas funkcionēšanas apdraudējums, pieļaujot citvalodu personvārdu rakstību dokumentos tikai oriģinālformā, ir lielāks nekā neērtības, kas personām rodas, lietojot pasi ar latviešu valodas tradīcijām atbilstoši atveidotu uzvārdu.

Pastāvot šādiem apstākļiem, latviešu valodas kā vienotas sistēmas funkcionēšana Latvijā ir sociāla nepieciešamība, nevis valsts varas voluntāra iegriba.

Uzvārda atveidošana atsevišķos gadījumos var apgrūtināt personas identificēšanas iespējas vai uzvārda īpašnieka saistības noteikšanu ar ģimeni (laulāto), tomēr latviešu valodas kā valsts valodas statusa aizsardzības intereses, līdz ar to arī demokrātiskas valsts iekārtas nodrošināšanas intereses to attaisno.

4.2. Nepamatots ir iesniedzējas uzskats, ka viņas laulībā iegūtais uzvārds ticis pārveidots. Personvārda **atveide** ir nevis tā pārtulkošana latviešu valodā (tā nav personvārda latviskošana), bet gan tā pielāgošana latviešu valodas gramatiskajām īpatnībām.

Pasaulē ir ievērojams skaits plaši lietotu rakstības sistēmu, un to atšķirības objektīvi nosaka, ka oriģināla saglabāšana, pārejot no vienas rakstības sistēmas uz otru, nav iespējama. Alfabetu atšķirības dēļ pilnīga atbilstība oriģinālam nav panākama arī starp latīņalfabētiskās rakstības valodām. Latviešu valodā kopš rakstu valodas sākumiem iesakņojusies tradīcija citvalodu īpašvārdus atveidot atbilstoši nevis to rakstībai, bet gan izrunai oriģinālvalodā. Noteikumos nr.295 tiesiski ir nostiprināts minētais latviešu valodai raksturīgais citvalodu personvārdu atveides princips – transkripcija jeb vārdu atveide pēc to izrunas oriģinālvalodā.

Gan Valodas likums, gan noteikumi nr.295 atsaucas uz literārās valodas normām. Saskaņā ar ekspertu atzinumu latviešu valodas gramatiskais pamats ir lokāmās galotnes. Galotnes norāda uz sugasvārdu un īpašvārdu dzimti, uz vienskaitli vai daudzskaitli, kā arī uz vārda funkciju teikumā. Personvārdam pievienotā lokāmā galotne norāda uz vārda nesēja dzimumu. Daudzās indoeiropiešu valodu saimes valodās (piemēram, angļu, vācu, franču valodā) personvārdiem gramatiskās dzimtes vai nu vispār nav, vai arī sieviešu un vīriešu uzvārdi pēc formas neatšķiras. Tāpēc šajās valodās citvalodu personvārdus iespējams iesaistīt teikumā to oriģinālformā, turklāt neizjaucot valodas gramatisko sistēmu. Turpretī latviešu valodā citvalodu personvārdu teikumā var iesaistīt un

izprast tā nozīmi tikai tad, ja to raksta tā, kā izrunā, un ja tam ir pievienota galotne. Līdz ar to citvalodu personvārdu atveides tradīcijas pamatojas uz latviešu valodas gramatiskā tipa īpatnībām.

Tādēļ nevar piekrist arī iesniedzējas apgalvojumam, ka viņas tiesību aizskārums ir lielāks, nekā labums, ko valsts no tā gūst. Ar šādu personas privātās dzīves ierobežojumu valsts sekmē latviešu valodas sistēmas stabilitāti. Latviešu valodas sistēmai atbilstošu, tradicionālu un kodificētu normu ievērošana jebkurā personvārdu lietošanas un rakstības jomā, arī dokumentos, konkrētajos valsts vēsturiskajos apstākļos ir neatņemama valsts valodas statusa realizēšanas sastāvdaļa.

Pāriešana uz citu principu personvārdu rakstībā, tas ir, uz to rakstību tikai oriģinālformā, laikā, kad latviešu valoda vēl tikai nostiprinās kā valsts valoda, var šo procesu negatīvi ietekmēt.

4.3. Lai iespējami samazinātu neērtības, ko personai rada personvārdu atveide, Valodas likums noteic, ka “personas pasē... papildus personas vārdam un uzvārdam, kas atveidots..., norādāma šīs personas... citas valodas personvārda oriģinālforma latīņalfabētiskajā transliterācijā, ja persona... to vēlas un var to apliecināt dokumentāri”.

Vārda “papildus” jēgu Ministru kabinets ir konkretizējis noteikumos nr.310. To 6.punkts noteic: “...ja persona vēlas, tās vārda un uzvārda oriģinālforma, pamatojoties uz to apliecinošo dokumentu, ierakstāma ailē “īpašās atzīmes”. Vārda un uzvārda oriģinālformu apliecinošo dokumentu iesniedz pati persona.”

Izvērtējot 6.punktu, pirmkārt, jāpievērš uzmanība apstāklim, ka noteikumi nr.310 pēc Valodas likuma spēkā stāšanās nav attiecīgi grozīti. Tāpēc jāuzskata, ka šajā teikumā lietotais jēdziens “vārda un uzvārda oriģinālforma” ietver arī citvalodas personvārda oriģinālformu.

Otrkārt, 6.punkts nosaka citvalodas personvārda oriģinālformas ieraksta vietu, tas ir, aili “īpašās atzīmes”, kur citstarp tiek izdarītas arī

atzīmes par laulības reģistrāciju un laulības šķiršanu, par reģistrāciju dzīvesvietā un izbraukšanu no dzīvesvietas, par piedalīšanos vēlēšanās vai referendumā utt. (*sk. noteikumu nr.310 8.punktu*).

Tā kā citvalodu personvārdu atveidošana uzskatāma par privātās dzīves ierobežojumu, kam ir ne tikai psiholoģisks raksturs, bet kas indivīdam dažkārt rada arī sarežģījumus, neērtības un pārpratumus, ceļojot, slēdzot līgumus u.c. gadījumos, šā ar likumu noteiktā ierobežojuma piemērošanai jābūt pēc iespējas saudzīgākai, respektējot cilvēka individualitāti un viņa saistību ar ģimeni.

Taču 1994.gada 10.novembrī ar Iekšlietu ministrijas Pilsonības un imigrācijas departamenta direktora pavēli nr.52 apstiprinātās instrukcijas “Par “Nolikuma par Latvijas Republikas pilsoņu pasēm” piemērošanas kārtību” (turpmāk – Instrukcija) 3.sadaļa paredz, ka citvalodas personvārda oriģinālforma ierakstāma tikai pasēs 14.lappusē, tas ir, pēc citām iepriekšminētajām ziņām. Bez tam Instrukcijas 3.8. punkts, pretēji Valodas likuma 19.panta otrajai daļai un noteikumiem nr.310, pieļauj iespēju, ka šo oriģinālformu pasē “var ierakstīt” pēc Latvijas pilsoņa lūguma, ja “forma būtiski mainījusies, salīdzinot ar personas iepriekšējiem dokumentiem”.

Tādējādi, negrozot Instrukciju pēc iepriekšminēto normatīvo aktu spēkā stāšanās, pasēs izsniegšanas procesā iespējams pat ignorēt indivīda lūgumu fiksēt personvārda oriģinālformu pasē.

Nevar piekrist Ministru kabineta argumentam, ka pašreizējās Latvijas pasēs (3.lpp.) un jaunajās pasēs, kuras jau ir “izstrādātas un pasūtītas”, t.s. vizuālās pārbaudes zonā 06/07/11 nevar izdarīt citvalodu personvārdu oriģinālformas ierakstu vai atzīmi, ka oriģinālforma meklējama kādā citā pasēs lappusē. Atsaucoties uz Konvencijas 9.pielikuma 3.4.1. punktu un Doc 9303, Ministru kabinets nav ņēmis vērā, ka Konvencija un attiecīgie tās pielikumi nevis aizliedz šajā zonā

ievietot šādu atzīmi, bet gan tieši šādu iespēju neparedz. Piemēram, Doc 9303 3.nodaļas 3.pielikuma 9.3.punkts rekomendē mašīnlasāmo pasu vizuālās pārbaudes zonās neietvert atzīmes par piešķirtajiem un mantotajiem tituliem, profesionālo vai augstāko izglītību, prēmijām un apbalvojumiem. Tomēr tad, ja valstis šādu atzīmju ietveršanu uzskata par nepieciešamu un tas noteikts likumos, iepriekšminētos elementus atzīmju veidā var ietvert pasu vizuālās pārbaudes zonā. Arī pieaicinātā persona A.Krēķis un eksperte M.Stengrevica atzina, ka citvalodu personvārda oriģinālformu latīņalfabētiskajā transliterācijā tehniski var ietvert kā īpašu atzīmi gan pašreizējās pasas 3.lappusē, gan arī jaunās pasas datu lapā.

Tā kā personvārdu transkripcija dokumentos ar likumu ir noteikta tikai vienā Eiropas valstī - Latvijā (*sk. ekspertes I.Druvietes atzinumu lietas 536.lpp.*), Ministru kabinetam, ja tas uzskatīja, ka Doc 9303 neparedz pasu vizuālās pārbaudes zonā ievietot citvalodu personvārdu oriģinālformas atzīmi, bija iespēja ņemt vērā Konvencijas 38. pantu, kas regulē valstu rīcību gadījumos, kad grūti ievērot visus starptautisko standartu vai procedūru aspektus. Šādos gadījumos attiecīgajai valstij par atšķirībām starp šīs valsts praksi un to, ko noteicis starptautiskais standarts, nekavējoties jāpaziņo Starptautiskajai civilās aviācijas organizācijai.

Nav pamatotas Ministru kabineta bažas, ka citvalodu personvārdu oriģinālformu datu lapā būtu nepieciešams rakstīt ne tikai ar latīņu, bet arī citu alfabētu burtiem un tāpēc "Latvijas Republika nav spējīga materiāli un tehniski nodrošināt to visiem saskaņā ar vienlīdzības principu". Valsts valodas likuma 19.panta otrā daļa taču noteic, ka citvalodas personvārda oriģinālforma rakstāma tikai latīņalfabētiskajā transliterācijā.

Bez tam Ministru kabineta akceptētā koncepcija par identifikācijas kartēm (*sk. <http://www.pid.gov.lv>*) paredz, ka pēc to ieviešanas lielai daļai Latvijas iedzīvotāju vairs nebūs nepieciešamas pasas.

Ņemot vērā to, ka Ministru kabinets, izraugoties citvalodas personvārda oriģinālformas ieraksta vietu pasē, nav veicis visu iespējamo, lai personvārdu atveidošana vismazākajā mērā aizskartu indivīdu, noteikumu nr.310 6.punkta norma par vārda un uzvārda oriģinālformas ierakstīšanu pasēs ailē “īpašas atzīmes” nesamērīgi ierobežo personas privāto dzīvi un tādēļ neatbilst Satversmes 96.pantam, kā arī Valsts valodas likuma 19. panta otrajai daļai.

4.4. Ministru kabineta noteikumi nr.295 līdztekus citvalodu personvārda oriģinālformas atveidei paredz arī t.s. vārda un uzvārda **pielīdzināšanu** – vārda un uzvārda formas pieskaņošanu spēkā esošajām latviešu valodas normām. Pielīdzināšana tiek piemērota tad, ja līdzšinējais vārda un/vai uzvārda lietojums personas dokumentos ir pretrunā ar pašreizējām latviešu valodas normām.

Vadoties no noteikumu nr.295 6.punkta, pielīdzināšanu var veikt: pirmkārt, ja dokumenti tiek izdoti pirmoreiz, piemēram, izdodot dzimšanas apliecību; otrkārt, ja tie tiek izdoti atkārtoti, piemēram, pasēs nozaudēšanas vai tās derīguma termiņa izbeigšanās gadījumā.

Savukārt noteikumu nr.295 7.punkts norāda, ka vārda vai uzvārda atveidi un formas pielīdzināšanu var veikt:

- 1) pašvaldību dzimtsarakstu nodaļas (ja pielīdzināšana nav veikta, izdodot pasi) – izdarot ierakstu civilstāvokļa aktu reģistrā, kā arī uz agrāka ieraksta pamata izdodot atkārtotu civilstāvokļa reģistrācijas apliecību;
- 2) Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde – izdodot jaunu personas dokumentu (ja pielīdzināšana nav veikta, izdodot civilstāvokļa reģistrācijas apliecību);
- 3) Latvijas Republikas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārvalstīs – izdodot personas dokumentu.

Ja iesniedzējas uzvārds pasē būtu atveidots nevis kā *Mencena*, bet, piemēram, *Mentcena*, tad saskaņā ar pastāvošo kārtību pasēs nozaudēšanas gadījumā minēto institūciju amatpersonas būtu tiesīgas jaunajā pasē, veicot pielīdzināšanu, uzvārdā izslēgt burtu “t”.

Arī lietā esošie materiāli (*sk. lietas 416.- 456.lpp.*) liecina, ka šāda vārda un uzvārda formas pielīdzināšana, turklāt ne tikai saistībā ar personām, kas stājušās laulībā ar citas valsts pilsoni vai ārvalstnieku, ir samērā plaši izplatīta.

Bez tam arī Ministru kabineta “Noteikumu par citvalodu personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā” projekts (*sk. lietas 246.-280.lpp.*) II sadaļa paredz atkārtoto pielīdzināšanu, kas, izdodot jaunās pasēs, varētu skart ne tikai personas, kuru personvārdi ir atveidoti pēc stāšanās laulībā ar citas valsts pilsoni vai bezvalstnieku, bet arī ievērojamu daļu pārejo Latvijas iedzīvotāju.

Personvārdu lietošanā un rakstībā nepieciešama precizitāte un konsekvence. Taču kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas līdz šim laikam personvārdu lietošanu un rakstību regulējuši gan vairāki Ministru kabineta noteikumi, gan dažādas instrukcijas (*sk. Par vārdu un uzvārdu lietošanu un rakstību latviešu literārajā valodā. LR Valsts valodas centrs, 1999; noteikumi nr.295*).

Paredzot iespēju atveidot citvalodu personvārdu oriģinālformas latviešu valodā, vienlaikus valstij jā rūpējas par personvārdu stabilitāti un turpmāk jānodrošina šī stabilitāte. Kaut arī noteikumi nr.295 vārda vai uzvārda pielīdzināšanu pašlaik spēkā esošajām latviešu valodas normām neuzskata par vārda vai uzvārda maiņu, tomēr šāda kārtība rada zināmu nestabilitāti, jo indivīds nemitīgi spiests saskarties ar faktu, ka viņa identitāte un saistība ar ģimeni tiek apšaubīta.

No brīža, kad atveidotais personvārds tiek ierakstīts Latvijas Republikas pasē, personai ir tiesības ne tikai to lietot, bet arī to aizstāvēt.

Iepriekšminēto institūciju darbinieku kļūdas vai neprecizitātes, piemērojot noteikumus par citvalodu personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā, kā arī jauni valodniecības atzinumi nevar kalpot par iemeslu tam, lai savulaik atveidotā un personas dokumentos fiksētā personvārda rakstība tiktu grozīta.

Tāpēc personvārdu pielīdzināšana, ja iepriekš jau veikta to atveide un ja indivīds pats to nevēlas, salīdzinājumā ar personas privātās dzīves ierobežojuma noteikšanas legītimajiem mērķiem ir nesamērīga.

5. Bez tam personas identifikācijas nolūkā, kā arī tādēļ, lai iespēju robežās tiktu saglabāta personvārdu stabilitāte un netiktu nesamērīgi ierobežotas Satversmes 96.pantā nostiprinātās cilvēka pamattiesības, Satversmes tiesa vērš Ministru kabineta uzmanību uz to, ka izvērtējama ir ne tikai noteikumos nr.295 reglamentētā, bet arī “Noteikumu par citvalodu personvārdu rakstību un lietošanu latviešu valodā” projektā paredzētā personvārdu pielīdzināšanas kārtība.

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30. - 32.pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a :

1. Atzīt, ka Valsts valodas likuma 19.pants atbilst Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116.pantam.

2. Atzīt Ministru kabineta 2000. gada 22.augusta noteikumus nr.295 daļā par atveidoto un Latvijas Republikas pasēs ierakstīto personvārdu pielīdzināšanu, ja persona to nevēlas, par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116.pantam.

3. Atzīt Ministru kabineta 1995.gada 24.oktobra noteikumu nr.310 6.punktu un ar Iekšlietu ministrijas Pilsonības un imigrācijas

departamenta direktora pavēli nr.52 1994.gada 10.novembrī apstiprinātās instrukcijas “Par “Nolikuma par Latvijas Republikas pilsoņu pasēm” piemērošanas kārtību” 3.8.punktu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 96. un 116.pantam un spēku zaudējušu no 2002.gada 1.jūlija.

Spriedums stājas spēkā tā pasludināšanas brīdī. Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums pasludināts Rīgā 2001. gada 21.decembrī.

Satversmes tiesas sēdes priekšsēdētājs

Aivars Endziņš